

Nr 664

Av herrar **Hedlund** och **Ohlin**, *angående stabiliseringspolitiken.*

(Lika lydande med motion nr 539 i Första kammaren)

Det ekonomiskt politiska problem, som för varje år blir mer och mer angeläget att lösa, är hur man skall kunna hindra en fortgående, stark höjning av den allmänna pris- och kostnadsnivån. Nära förbundet med detta problem är stigande påfrestningar på bytesbalansen gentemot utlandet och de svenska företagens konkurrensläge såväl på exportmarknaderna som på den inhemska marknaden gentemot utländska företag. I debatten om sistnämnda problematik har finansministern och andra företrädare för regeringen ofta hänvisat till att situationen för vårt land inte är oroande så länge pris- och kostnadsutvecklingen löper i stort sett parallellt med utvecklingen utomlands. Ett sådant betraktelsesätt är alltför begränsat. Man bortser då från de skadeverkningar i både socialt och allmänt samhällsekonomiskt hänseende som en fortlöpande stark penningvärdeförsämring har på landets inre ekonomiska förhållanden och som i korthet kan anges i följande:

a) Personer med låga eller trögrörliga inkomster får en reell standardförsämring. Hit hör stora grupper av pensionärer, handikappade och flerbarnsfamiljer.

b) En flykt uppstår till penningplacering i sakvärden.

c) Sparandet hålls tillbaka till skada för möjligheterna att genom investeringar modernisera, rationalisera och bygga ut företag och jordbruk. Bostadsbyggandet försvåras.

d) Räntorna pressas i höjden.

e) Skatternas reella tyngd ökar — utan att beslut fattas därom.

f) Ett bristande förtroende från allmänhetens sida för statsmakternas förmåga och vilja att skydda penningvärdet påskyndar de ovan angivna snedvridande verkningarna av inflationen. Ingrepp av regleringstyp blir nödvändiga. Regleringarna sätter i sin tur ner funktionsdugligheten i det ekonomiska livet. Produktionen går långsammare.

Utöver här angivna skadeverkningar kommer påfrestningarna på konkurrensförmågan gentemot utlandet och på bytesbalansen i den mån kostnadsstegringen på viktiga svenska avsättningsmarknader eller i länder som exporterar till Sverige blir mindre än hos oss. Vi har att räkna med att flera av vårt lands mera betydande handelspartners såväl i Västeuropa som i Nordamerika lägger en större vikt vid de stabiliseringspolitiska uppgifterna att begränsa interna kostnadsstegringar och bekämpa inflationis-

tiska utvecklingstendenser. Även ur denna synvinkel sett framstår det som nödvändigt att kampen mot inflationen drives med betydligt större energi och målmedvetenhet än vad den förda regeringspolitiken hittills lagt i dagen. En försämring av konkurrensläge och avsättningsmöjligheter drabbar ytterst landets hela befolkning. Det förtjänar också att framhållas, att en försvagning av valutareserven begränsar våra möjligheter att snabbt bygga ut biståndet till u-länderna.

Den allmänna pris- och kostnadsstegringen under senare år har fortgått med sådan snabbhet och omfattning att de skadliga verkningarna härav tydligt framträtt. Produktionsutvecklingen företer en avsaktning. Det enskilda sparandets andel av nationalinkomsten har minskat. Bytesbalansen har undergått en betydande och oroväckande försvagning.

De i nationalbudgeten redovisade prognoserna för 1966 företer inte någon vändning av den samhällsekonomiska utvecklingen till mera stabiliserade förhållanden. De två huvudprognoser som framlägges visar sålunda ett fortsatt betydande underskott i utrikesbalansen. I ena fallet skulle underskottet stiga till 1 700 milj. kr., i andra fallet — med optimistiska antaganden rörande såväl export- som importutvecklingen — skulle underskottet »begränsas» till 1 000 milj. kr. Den senare prognosen vilar på ett antagande om en viss lättnad i övertrycket i den svenska ekonomien. I båda fallen förutses en fortsatt uppgång i den allmänna prisnivån under året, varierande mellan 2,5 och 3,7 procent exklusive verkningarna av höjda indirekta skatter.

Mot bakgrunden av den utveckling som skett och som kan förutses för det närmaste året i fråga om penningvärde och samhällsekonomisk balans är det förvånande att regeringen inte lagt fram något samlat stabiliseringsprogram.

De svårigheter som nu är akuta inom såväl samhällsekonomi som statsfinanser kan i stor utsträckning härledas till misstag som den nuvarande regeringen begått i sin politik. Grundläggande sådana har enligt vår mening begåtts genom bristande planering, ryckighet i finanspolitiken samt otillräckligt beaktande av nödvändigheten att främja konkurrens och stimulera arbetsvilja och sparande. De plötsliga kastningarna i bostadspolitiken och underlåtenheten att genomföra en allmän skattereform är andra konkreta exempel på felgrepp i den förda regeringspolitiken. En politik som undvikit dessa misstag skulle ha lett till en mera stabil samhällsekonomisk utveckling. Åtgärder som i dagens situation framstår som nödvändiga för att råda bot på de uppkomna svårigheterna skulle inte ha blivit aktuella.

Flera av de konkreta åtgärder, som vi här nedan berör och varom yrkandena framställs i särskilda motioner, är främst att se ur ett mera kortsiktigt perspektiv, mot bakgrunden av den situation som uppkommit till följd av den förda regeringspolitiken. Andra av dessa åtgärder ligger i

linje med den politik för ökad stimulans och marknadsekonomi som vi anser bör eftersträvas.

Vad först det aktuella budgetläget beträffar, är det knappast möjligt för ett oppositionsparti att föreslå en genomgripande omläggning, särskilt när en stor skattereform förberedes. Vi vill likväl föreslå en viss förstärkning av budgeten för det närmaste finansåret i jämförelse med finansministerns förslag. Vi föreslår i särskilda motioner åtgärder i detta syfte. De avser dels en höjning av beskattningen på alkohol och cigaretter — åtgärder vilka även är motiverade av sociala och medicinska skäl — dels en större besparing i de generella bostadssubventionerna. För att kompensera barnfamiljer med låga inkomster för stegrade hyror föreslår vi samtidigt en förbättring av familjebostadsbidragen. Den av oss förordade budgetpolitiken lämnar också ett utrymme för vissa ändringar i den direkta inkomstskatten i syfte att motverka den skärpning av den reella inkomstskatten som inflationen medför. För att undgå de kostnadshöjningar inom transportområdet som skulle bli en följd av den av finansministern föreslagna höjningen av skatten på motorbrännolja anser vi att detta förslag bör avslås och att höjningen av bensinskatten bör begränsas till 3 öre i stället för 5 öre.

En mera verkningsfull stabiliseringspolitik måste föras utifrån ett långsiktigare perspektiv med inslag av en serie olika åtgärder. Verkningarna i prisstabiliserande riktning av dessa åtgärder ger sig till känna först efter ett par år. Men desto angelägnare är det att de förverkligas utan dröjsmål. Vi skall här ange några väsentliga delar av ett sådant stabiliseringspolitiskt program.

Först en formell synpunkt som avser riksdagsbehandlingen. Vi är medvetna om att de delåtgärder som anges i det följande traditionellt faller under skilda utskotts kompetensområde. Stabiliseringspolitiken rör såväl den statliga budgetpolitiken och skattepolitiken som den allmänna ekonomiska politiken. För överskådlighetens skull har vi här valt att behandla dessa frågor i en och samma löpande framställning. I stor utsträckning gäller det problem som närmast faller på bankoutskottet och som har nära samband med detta utskotts behandling av den ekonomiska politiken. Yrkandena i de delar som faller under andra utskotts kompetensområde framställs av formella skäl i särskilda s. k. följdmotioner.

1. Fastare budgetplanering. Rullande femårsplan

En allvarlig brist i den hittills förda politiken har varit avsaknaden av en fastare statsfinansiell och samhällsekonomisk planering av reformarbetet. Det är nödvändigt att en angelägenhetsgradering och tidsplanering göres av ett fortlöpande reformarbete avseende en framförliggande flerårsperiod och inom ramen för de under samma period väntade statsinkomsterna. För att nå detta syfte bör som arbetsinstrument en rullande

flerårsplan för statens utgifter och inkomster uppläggas. Den bör förslagsvis omfatta fem år, varav för de första tre åren en mera preciserad planering skall eftersträvas. Genom sin »rullande» karaktär skall planen självfallet medge viss anpassning till det aktuella läget. Men en betydligt större stadga skulle vinnas för statsfinansernas utveckling.

Inom ramen för den rullande flerårsplaneringen skall ingå en noggrann prövning av nya statliga utgifter och rationalisering av den statliga verksamheten.

En mera genomarbetad långtidsplanering av den statliga budgeten måste ingå i en översiktlig framtidsbedömning av hela den offentliga sektorn — staten, kommunerna och landstingen — så att underlag erhålles ur en bredare samhällsekonomisk synvinkel för angelägenhetsgradering och tidsplacering av olika uppgifter och reformer.

2. Arbetskraftsbudget

För att erhålla en mera tillförlitlig grundval för här ovan angivna bedömning av de samhällsekonomiska resurserna bör en *n a t i o n a l b u d g e t i a r b e t s k r a f t s t e r m e r* upprättas. Denna skulle ge en redovisning av arbetskraftens totala användning, dvs. den sannolika framtida tillgången på arbetskraft av skilda slag med olika utbildning samt det framtida arbetskraftsbehovet till följd av väntad samhällsutveckling och föreslagna reformer. På så sätt skulle en samhällsekonomiskt god anpassning av reformer och investeringar inom ramen för resurserna underlättas och ett fastare grepp erhållas för expansion av utbildningen på olika områden. Den senaste långtidsutredningen har härvidlag utfört en grundläggande inventering, som måste följas upp genom återkommande revisioner.

3. Översyn av statsutgifterna

Formerna för riksdagens handläggning av anslagsfrågorna lämnar praktiskt taget inget utrymme för en granskning av budgeten ur besparings-synvinkel. Den statliga verksamhetens ökade omfattning försvårar att besparingsaspekterna ägnas tillräcklig uppmärksamhet. En återkommande parlamentarisk översyn av statsutgifterna i särskild ordning bör därför ske. Statsutskottet har tidigare uttalat som sin mening att statsutgifterna tid efter annan självfallet bör bli föremål för en samlad översyn i besparingssyfte. Tiden är nu inne för en parlamentarisk utredning för översyn av statsutgifterna för att nå effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar.

4. Skatterreform

Det har länge varit en i stort sett samstämmig uppfattning att vårt nuvarande skattesystem måste reformeras i väsentliga avseenden. Inom allmänna skatteberedningen uppnåddes enighet om en sådan reform. Regeringen stannade emellertid i fjol vid att t. v. föra en större skattereform

åt sidan. I årets finansplan beröres över huvud taget inte frågan om en skattereform.

Det är dock obestriddigt, att det ur stabiliseringssynvinkel — inte minst på längre sikt — är angeläget att vidtaga åtgärder som dels skulle väsentligt förbättra de svenska företagens konkurrenssituation gentemot utländska företag, vilket är till gagn för de anställda, och dels i övrigt verka produktivitetshöjande genom att stimulera arbetsinsatser och sparande.

Den nuvarande omsättningsskattens konstruktion med dess inslag av permanent beskattning av företagens investeringar och produktionsförnödenheter ger svensktillverkade varor en ogynnsam konkurrenssituation i detta avseende. En omläggning av den nuvarande omsättningsskatten till en generell indirekt skatt av den s. k. mervärdeskattens typ skulle helt undanröja dessa olägenheter, vilka är allvarliga. En sådan omläggning skulle möjliggöra en avveckling av de särskilda punktskatter som inte är socialt eller medicinskt motiverade eller uttas för vägväsendets behov. Omläggningen skulle ge en mera enhetlig och konsumtionsneutral indirekt beskattning. Största möjliga administrativa enkelhet i utformningen måste eftersträvas. Samtidigt med genomförande av en gentemot utlandet mera konkurrenskraftig och mera rationell indirekt beskattning är det angeläget att genomföra lättnader i den direkta, personliga inkomstskatten genom sänkning av marginalsatterna och sänkt inkomstskatt för lägre inkomster.

En skattereform av här angivna uppläggning bör efter överarbetningar av skatteberedningens förslag beslutas av nästa års riksdag.

Inom ramen för företagsbeskattningen bör reformer genomföras som förbättrar företagens möjligheter till konsolidering och självfinansiering och som underlättar investering och rationalisering inom produktionslivet. Det är därvid angeläget att olika företagsformer ges likvärdiga möjligheter.

5. Stimulans för det enskilda sparandet

Den oro för en fortgående, relativt hastig penningvärdeförsämring som den förda regeringspolitiken framkallat bland allmänheten har medfört uppenbara risker för en ogynnsam utveckling av det enskilda sparandet. Det är då desto angelägnare att särskilda åtgärder vidtas i syfte att återställa sparviljan. I synnerhet är det viktigt att främja det långsiktiga sparandet. Sådana kan genomföras inom ramen för skattelagstiftningen, t. ex. att skattelättnader medges för medel upp till visst belopp som insättes och står sparade minst viss tid på särskilt konto. Förslag härom framföres i särskilda motioner.

En annan väg att — framför allt under förhållanden som de nuvarande — stimulera det långfristiga sparandet är utgivning av värdefasta obligationer. Dessa emitteras mot en lägre ränta än den för marknaden eljest gällande nominalräntan men med en fixerad garanti för obligationens realvärde. Vi förordar att tekniska förberedelser vidtas genom riksgäldskon-

torets försorg om utgivning av ett statligt, värdefast obligationslån, emitterat i mindre valörer med inriktning på småspararna bland allmänheten. Ett indexlån skulle ge dessa sparare ett skydd mot kapitalförlust genom inflationen som de eljest i stor utsträckning är berövade.

I första hand bör en emission av statliga, värdefasta obligationer komma i fråga för långivning till bostadssektorn. Härigenom möjliggöres att kapitalkostnaderna och därmed hyrorna för bostäder i nya hus blir lägre än nu.

6. Stabiliseringspolitiska rundabordskonferenser. Ekonomisk-socialt råd

En framgångsrik stabiliseringspolitik måste bygga på förtroende för statsmakternas vilja och förmåga att med kraft och målmedvetenhet arbeta för penningvärdets försvar. Börjar detta förtroende att svikta kan utvecklingen snabbt glida ut i en okontrollerad och accelererad inflation. Det är helt naturligt att de olika organisationerna i ett sådant läge strävar efter en förhandskompensation för väntad prisstegring för att skydda sina medlemmars intressen. Det bör samtidigt betonas att arbetsmarknadsparternas frihet att träffa avtal är en omistlig tillgång i en demokratisk samhällsordning. Statliga ingrepp i syfte att reglera lönepolitiken bör inte komma i fråga.

Det är samtidigt klart att arbetsmarknads- och intresseorganisationerna är samfällt beredda till det ansvar som svarar mot deras faktiska inflytande över samhällsekonomin. Helt naturligt måste alla grupper vara ense om angelägenheten att motverka ett inflationsförlopp, som urholkar löneökningarna. Detta intresse föreligger självklart oberoende av om inflationen härrör från efterfrågesidan eller från kostnadssidan. Men det måste vara regeringens sak att se till att ett av lägets krav betingat samråd kommer till stånd. Det kan ske genom stabiliseringspolitiska rundabordskonferenser, där företrädare för det allmänna (regering, riksdag och kommunerna), arbetsmarknadsorganisationerna och näringslivet samt fristående ekonomisk expertis skulle delta. Konferensen skulle ha som sin främsta uppgift att klarlägga de samhällsekonomiska förutsättningarna för en reell inkomstförbättring för alla grupper, såväl de som är verksamma i arbetslivet som pensionärerna, samt att påvisa att denna förbättring för dem alla lättare uppnås om en allmän kostnadsuppressning undviks.

En fastare form för överläggningar om stabiliseringspolitiska problem skulle erhållas genom inrättande av ett ekonomisk-socialt råd.

Såväl instrumenten med rundabordskonferenser som ekonomisk-socialt råd har utförligt belysts i tidigare motioner till riksdagen, senast föregående år (motionerna I: 220 och II: 269 samt I: 583 och II: 706). Vi tillåter oss hänvisa till dessa.

Med erinran om att yrkanden i vissa, i det föregående berörda delar framställes i särskilda motioner, hemställer vi,

att riksdagen

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att rundabordskonferenser med ovan angivna sammansättning och syfte måtte användas som ett väsentligt medel att främja stabilitet i priser och samhällsekonomi,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att utredning sker om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med stabiliseringspolitiska uppgifter,

3. måtte uppdraga åt riksgäldskontoret att verkställa teknisk utredning rörande utgivning av ett värdefast statligt obligationslån i mindre valörer och med inriktning på småsparare bland allmänheten.

Stockholm den 26 januari 1966

Gunnar Hedlund

Bertil Ohlin